

**Einde zomer begin van de herfst
2023**

In dit nummer:

- **Hoe is het op ons land?**
- **Zwermen over de kernen**
- **Wateropslag**
- **Vraag: Wanneer geef je water?**
- **De zwarte en de grijze els**
- **Tijdschrift Permacultuur/Voedselbos**

Hoe is het op ons land?

Het is begin oktober. Ik geniet van het prachtige weer. Het lijkt alsof de planten een extraatje ontvangen van het weer, nu. Zon, regen-op- zijn- tijd en prettige temperatuur. Dit alles na een extreem hete juni maand, een kletsnatte zomer en dus nu een extreem warme, maar heel aangename september, begin oktober

maand. Het land verandert. De pioniers groeien en zijn al echte

de pioniers

bomen. De omzoming met struweel (wat een mooi woord is dat toch) en de elzensingels groeien wonderbaarlijk. Ik memoreer regelmatig hoe ik er drie jaar geleden nauwelijks geloof in had dat het plantgoed ook maar iets zou worden. Zo verstoep in het gras vond ik het een magere, zelfs treurige vertoning. Op zo'n moment is Henk er gelukkig; 'heb nou een beetje vertrouwen'. En zowaar, hij heeft gelijk

gekregen. Wat ik nu op het land zie is het resultaat van drie plantseizoenen. Sommige boompjes doen het prachtig. De nashipeer groeit uitbundig. En ook de appels, peren, pruimen, kersen, Chinese kwee en verschillende bessen gaan heel aardig de lucht in.

Bij sommige bomen en struiken doet een gedeelte het goed en een ander deel niet, of minder uitbundig. Zoals de walnoot en de kastanje.

En het peperboompje. Sommige struiken en bomen zijn helemaal niet aangeslagen. Zoals de duindoorn, rimpelroos en Chinese mahonie, die stonden op het zanderige deel van ons perceel. Dat deel hebben we het afgelopen jaar daarom met rust gelaten. Blijkbaar is deze grond er nog niet aan toe om deze planten veilig op te laten groeien!

En er is nog gras, veel gras. Én distels. Ik vind het prachtig. Ik zie land en beplanting die ruimte krijgen. En ik

beleef die ruimte, elke keer weer. Het komend plantseizoen willen we weinig planten. We gaan eens rustig kijken hoever we zijn met ons beplantingsplan, dat Erik Rietjens van FFF samen met ons heeft opgesteld. En dit seizoen gaan we wellicht wat zaden proberen op te kweken. De afgelopen maand heb ik op een paar plaatsen, bijvoorbeeld onder de grote kersenboom, de bolletjes van de daslook geplant. Langzamerhand is er een basis gelegd voor een prachtig voedselbos 'in wording'.

Zwermen over de kernen

50 jaar Gemeente Gennep

Op zaterdag 9 september vierde de Gemeente Gennep haar 50-jarig bestaan. Daarbij was een fietsroute uitgezet door de vijf deelgemeenten van Gennep. Maar liefst 45 activiteiten langs de route kon men bezoeken.

Eén daarvan (nr. 11) was het bezoeken van ons voedselbos. Op onderstaande foto zie je de aankondiging in het fietsroute boekje. Vooraf heb je bij zo'n activiteit geen idee hoeveel fietsers er gaan komen. Opvallend veel mensen kwamen uit

Ottersum, een paar uit Gennep. Geen Milsbeekse dorpsgenoten dit keer! In totaal hebben we drie rondleidingen verzorgd. Het was lekker weer, zelfs een

beetje te warm soms. Al met al: een fijne kennismaking met goede gesprekken. Het ging over van alles, bijvoorbeeld over ons streven naar een natuurlijk evenwicht tussen alles wat leeft, op, in en onder het land en wat

wij ermee kunnen en willen doen. Door zo'n rondleiding raken wij zelf weer geïnspireerd en hopen anderen ook een klein beetje te kunnen inspireren.

En het Voedselbos zelf, ontwikkelt zich, stap voor stap, steeds verder.

Wateropslag/waterberging

Zoals jullie weten is een voedselbos, alleen al vanwege de grote hoeveelheid bomen en struiken, een

belangrijke plek om in deze tijden van droogte, water vast te houden. Hoe meer voedselbossen hoe meer water er vastgehouden wordt. Onze aarde warmt steeds meer op. Dat betekent iets voor het soort planten dat we kiezen. We willen tijdig nadenken over hoe we zoveel water als nodig is, vast kunnen houden, of gedoseerd over het land kunnen laten gaan. Halverwege juli kregen wij bezoek van Marco de Redelijkheid. Hij is als adviseur werkzaam bij Waterschap Limburg. Hij volgt op dit moment een Amerikaanse opleiding tot wateropslag deskundige. Op basis van wat hij bij ons aantreft heeft hij ons een aantal concrete adviezen gericht op het vergroten van de hoeveelheid water die we op ons terrein kunnen opslaan.

De belangrijkste adviezen:

Vergroot de bestaande pool

Hierdoor ontstaat een groter watervolume. Dit leidt tot een betere buffer tegen het uitdrogen en opwarmen van de pool. Meer water betekent tevens een grotere variatie aan leef mogelijkheden voor planten en dieren. Ook blijft het water schoner doordat het vuil bezinkt en de biologische afbraakprocessen beter verlopen.

Benut het regenwater vanaf de grote schuur, de bijgebouwen en het huis

Bij elkaar vormen de daken van deze gebouwen een groot oppervlak om regenwater op te vangen. Met dakgoten kun je dit water verzamelen in grote IBC-containers, van zo'n 1000 liter per stuk. Door die bakken enigszins verhoogd neer te zetten kun je het water met druppelsslangen gemakkelijk en gedoseerd over het land verspreiden.

Kijk in goed overleg of je het regenwater van het nabijgelegen schutterijgebouw kunt gebruiken

Het regenwater van de schutterij belandt nu via regenpijpen in de sloot.

Dat water zou via een verzamelleiding onder de weg door naar de oostelijke kant van het voedselbos kunnen worden geleid. Daar kan het water een tweede poel voeden, of infiltreren in ons terrein.

Herstel de lekke tuinvijver naast het huis

Een wat duidelijkere waterpartij op deze plek zou hier een hele nieuwe leefwereld voor dieren en planten scheppen. De tuinvijver kan gevoed worden met regenwater van het dak van het huis via de regenpijp en een open goot. Het teveel aan water stroomt over de vijverrand heen en infiltreert in de grond er omheen. Om de vijver te herstellen zou het oude beton verwijderd kunnen worden. Vervolgens is het de bedoeling dat de poel wordt uitgegraven en waterdicht gemaakt met een laag van 30 cm klei.

Stop micro-organismes in de grond

Een laatste advies gaat over het versnellen van de vorming van biomassa op de droge zandheuvel achter ons huis (het 'Zonnige Zuiden').

Dit zou kunnen door micro-organismen de grond in te brengen. Hierdoor ontstaan meer organische stof en bodemleven. Dit advies gaan we niet opvolgen. We hebben geen haast, we gaan er van uit dat die biomassa vanzelf gaat ontstaan. De andere adviezen die zijn aangegeven in de kaart hierboven gaan we bekijken op hun haalbaarheid voor de korte of langere termijn. Kosten spelen een rol. Maar vooral: we willen een robuust, duurzaam systeem ontwikkelen, dat de komende (droge??) jaren meekan. Haast hebben we niet. Dat past ook helemaal niet bij de ontwikkeling van een voedselbos. We zullen jullie via de Nieuwsbrief op de hoogte houden.

Wanneer geef je water?

Ahhh.... Goede vraag. En tegelijk een grote vraag tijdens deze eerste fase in de ontwikkeling van een voedselbos. Gelijk voor mij een dilemma. Zo

nodig wil ik de kleine plantjes ondersteunen om de eerste jaren door te komen. Tegelijk wil ik ze zo onafhankelijk mogelijk maken van mijn water geven. Ik licht het hieronder verder toe.

Op de leem groeit het meeste plantgoed goed. Vorig jaar was het vanaf maart al erg droog! Begin van dit jaar, was dat echt anders. Er viel veel regen tot juni, dus de planten hebben al wat worteltjes aan kunnen maken. Dus ik ben terughoudend met bewateren. Een aantal kleine plantjes hebben het na de gort droge zomer van vorig jaar, en na besproeiing, niet gered (duindoorn, appel bes). Een aantal kleine plantjes, waaronder de jostabes en de sechuanpeper is niet

besproeid, en doet het toch prima. Bij veel kleintjes varieert wat het wel en niet doet met de gekozen variëteit. Waarom de een het wel doet en de ander niet, is soms een raadsel. Bijvoorbeeld: waarom doet de duindoorn het hier niet in het zand? De grotere planten, zoals appels en peren heb ik het 1e jaar wel gespreoid, dit jaar niet. De prunussen deden het lang goed, ondanks de droogte. Die heb ik helemaal niet gespreoid. De meesten hebben het gered. Mijn les: plant niet te kleine plantjes. En niet te snel. De ontwikkeling van de zandgrondbodem heeft tijd nodig. Blijf kijken en volg je intuïtie. Afgelopen jaar hebben wij geen planten op de zandgrond geplaatst, behalve pioniers, verkregen via [Meer-bomen-nu](https://meer-bomen-nu.nl).

Sommige mensen zeggen: volg helemaal de natuur, niet extra bewateren, want dan verwen je de planten. Zo hoeven ze niet zo diep te gaan met hun wortels, maak je ze

zwakker mee. Zit ook wat in. En: je kunt de natuur niet dwingen. Er gaan altijd planten dood. Sommigen zijn sterker dan anderen. Dat hoort erbij. Soms kun je kiezen voor het begeleiden van de planten, zoals sproeien, gras wat weghalen, wat mulch erbij of een eco doekje eromheen doen. Je intuïtie volgen. Regelmatig, niet te vaak, kijken en ook: vertrouwen, het komt goed. Het is net het gewone leven, toch?! 😊 Heel spannend, ook prachtig om te zien dat de planten het vaak ook wel redden. We zijn in de voedselbos wereld allemaal nog pioniers!

De zwarte en de grijze els

Vier seizoenen geleden, begin november 2019, zijn wij verhuisd naar Milsbeek. Het grote feest was begonnen. Een feest is het nog steeds. Het eerste jaar hebben we ons georiënteerd op het land, het met rust gelaten en alleen op het proefveld wat uitgeprobeerd. Toch kon ik het niet helemaal laten. Het woei uitermate hard. De wind die in Nederland het meest waait is de zuidwestenwind. Aan de west kant wilde ik daarom gelijk een aantal elzen planten, als beschutting.

Samen met Carla vertrok ik naar de Batterijen in Ochten en haalde daar 50 zwarte elzen, wortelgoed. Deze soort els had Wouter van Eck ook, dus hoppa!

Het werd een droge zomer. En na een jaar waren er nog ongeveer tien elzen in leven. Oeps. Dat begon niet goed. Inmiddels had ik internet afgestruind naar kennis over bomen die goed, beter tegen de droogte kunnen. Ik heb daar in Nieuwsbrief nummer 3 over geschreven. En ik vond de grijze, witte elsen. Deze heb ik vervolgens overal op ons land, ook in de windsingels en als pioniers gepland. Zie hieronder het resultaat. Dat was een mooie en wijze

elzensingel

les. Let wel: voor het kleigedeelte van ons land. Op het zand, het Zonnige Zuiden, doen ze het nauwelijks. Nu. Ik was pas erg verrast, toen ik langs onze poel een paar kleine, zwarte

zwarte elsen

elzen zag staan! Die zijn niet door ons gepland, ze zijn er spontaan gekomen. Ze doen het er prima, in de nattigheid! Het is en blijft een ontdekkingstocht.

Permacultuur Magazine versus Voedselbossen Magazine

Al een paar jaar lang krijgt Onnie voor haar verjaardag van mij een jaarabonnement op **Permacultuur Magazine**. Dit is een tijdschrift met een gedeeld Nederlandse en Vlaamse redactie, met als onderwerp: **ontwerpen voor een veerkrachtige toekomst**.

Met het blad wil de redactie kennis delen, verbindingen creëren tussen mensen die met permacultuur bezig zijn en een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van permacultuur in Nederland en Vlaanderen. Alle aspecten van permacultuur komen in het blad aan bod, zowel de praktijk als de theorie, met diepte-artikelen en themanummers. Na acht jaar komt er nu een einde aan dit mooie tijdschrift. Het is na al die jaren te veel werk geworden voor de kleiner wordende redactie. Ook in het laatste nummer wil men blijven staan voor een positieve toekomst, voor hoop. Het afsluitende artikel heet dan ook: Een boodschap van hoop. De titel zegt genoeg, de tekst nog meer. Die hoop zie je concreet terug in het verschijnen, sinds dit voorjaar, van een nieuw magazine op dit terrein: **Voedselbossen Magazine**. Dit Magazine wordt uitgegeven door Stichting Groener. "Stichting Groener maakt de wereld

groener. Stichting Groener wil dat in 2035 elke Nederlandse gemeente haar eigen voedselbos heeft, zodat overal in Nederland lokaal voedsel beschikbaar is, de biodiversiteit toeneemt, en mensen zich verbinden met de natuur en met elkaar" lees ik op hun website (groener.org).

De Stichting koopt landbouwgrond aan voor voedselbossen. Zij deelt en verspreidt kennis over voedselbossen en adviseert bij de aankoop en realisatie van voedselbossen.

Het ene blad verdwijnt dus, maar er komt een ander blad voor terug. Als ik de twee bladen naast elkaar leg zie ik dat Voedselbossen Magazine wat meer voor een praktische aanpak kiest en wat minder voor diepte-artikelen.

Teksten over bestaande en nieuwe voedselbossen, interviews met mensen die hiermee bezig zijn, artikelen over nieuwe ontwikkelingen op dit terrein, en bijvoorbeeld ook recepten voor maaltijden die je met producten uit voedselbossen kunt bereiden.

Elk nummer heeft dezelfde indeling in zes hoofdrubrieken:

Voedselbosverhalen, Interviews met de voedselbosrand, Columns, Groener eten en leven, Voedselbossen in beweging, en als laatste Groene inspiratie. Onnie en ik vinden het een leuk blad.

Voedselbossen Magazine is een kwartaalblad. Inmiddels zijn drie afleveringen uitgebracht: Lente, Zomer en Herfst. Een nummer kost € 9,25, een jaarabonnement kost € 32,50.

*N.B. Alle bestaande nummers van **Permacultuur Magazine** kunnen nog besteld worden via winkel.permacultuur-magazine.eu. Ook nog steeds de moeite waard.*

Onze missie gaan we wat bijstellen. Het volgend nummer vinden jullie hier een bijgestelde missie.

